

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

ואנכי עפר ואפר

הלכה

מצות ביקור חולים

פרשת ז'רא תשפ"א

שנה כ"ג – קובץ ה' [תשמ"ב]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

פרשת וירא

מצות בקור חולים

"וירא אליו ה' באלוני ממרא וגו'" (י"ח א').

"לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה, ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומי" (רש"י).

א

אם ביקור חולים מן התורה או מדרבנן

במקור מצוה זו דביקור חולים מצינו כמה מקורות בדברי הגמ', ונפרטם אחת לאחת.

א. בסוטה (י"ד ע"א) אמרו:

"אחרי ה' אלקיכם תלכו, וכי אפשר לו לאדם להלך אחר השכינה, והלא כבר נאמר כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלא הלך אחר מדותיו של הקב"ה מזה הקב"ה ביקור חולים דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים".

ב. בב"מ (ל' ע"ב):

"והודעת להם זה בית חייהם, את הדרך זו גמילות חסדים, ילכו זה בקור חולים".

ג. בנדרים (ל"ט ע"ב):

"רמז לבקור חולים מן התורה מנין, שנאמר (במדבר ט"ז כ"ט) 'אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם מאי משמע, אמר רבא, אם כמות כל האדם ימותון אלה שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרין אותן' (ועי"ש במהר"ץ חיות די"א דלשון "רמז" כאן הוי הלכה למשה מסיני).

והנה הרמב"ם (פי"ד מהלכות אבל ה"א) כתב:

מצות ביקור חולים

"מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים וכו', ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אע"פ שכל מצוות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך".

ולכאורה תמוה, דבגמ' מצינו למצוה זו ג' מקורות כנ"ל, והרמב"ם התעלם משלשתן וכתב מקור אחר מקרא ד"ואהבת לרעך כמוך".

ונראה ביאור דברי הרמב"ם, שמצות בקור חולים מקורה ממצות "ואהבת לרעך כמוך" שגדרה היסודי מצות גמילות חסד, אלא שחז"ל חילקו את ניהום אבלים וביקור חולים וכו' למצוות נפרדות, וכל הדרשות שמצאנו בגמ' אינן דרשות גמורות אלא אסמכתא, וזה שאמרו בגמ' בנדרים "רמז" לבקור חולים.

וכן משמע בטור (יו"ד סי' של"ה), שלאחר שהביא את הדרשה מפרשתנו שבא הקב"ה לבקר את אברהם, כתב: "ואסמכיהו אקרא והודעת להם את הדרך ילכו בה", וכך משמע גם ממה שהרמב"ם והחינוך לא מנו את מצות בקור חולים בתור מצוה נפרדת ממוני התרי"ג מצוות.

ובעיקר מצות ביקור חולים אם הוי מהתורה, הבה"ג (מ"ע ל"ו) והרמב"ן (שורש א' תשובה ג') נקטו דהוי מהתורה, אך מדברי הרמב"ם מבואר דהוי מצוה מדבריהם כמבואר.

והנה יש להעיר לכאורה לשיטת הרמב"ם דמצוה זו דרבנן, והלא מבואר בסוכה (כ"ה ע"א) דמשמשי החולה פטורין מסוכה דעוסק במצוה פטור מן המצוה, והרי במצוה דרבנן נסתפק הפמ"ג (הביאו הביאור הלכה בסי' ע"ב) אם פטורין מן המצוה, אך לפי המבואר דעיקר מצוה זו מה"ת ניהא דגם אם חיובו המסויים מדרבנן עצם המצוה מה"ת היא.

ב

במהות המצוה וענינה

כתב הטור (יו"ד ריש סימן של"ה): "ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים ונמצא כאילו מחיה אותו וגם מתוך שרואהו מעיין בענינו אם יצטרך לשום דבר

מצות ביקור חולים

משתדל בו להמציאו לו ועושה שיכבדו וירבצו לפניו". ומקור הדברים בתורת האדם להרמב"ן.

וכתב שם הבית יוסף: "וכתב הרמב"ן בתורת האדם שמעינן מהכא דביקור חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו צרכים הצריכים לחליו וימצא נחת רוח עם חבריו, ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו הלכך המבקר את החולה ולא יבקש עליו רחמים לא קיים מצוה זו".

ויש לתמוה לכאורה על דבריו מהי"ת לומר דאם לא התפלל לא יצא כלל ידי חובתו, וכי עיקר מצות ביקור חולים משום תפילה היא, והלא אף הרמב"ן כתב תחילה דמצוה לבקר את החולה כדי לדאוג לצרכי החולה ולסעדו.

ולפי דברי הבית יוסף יש לעיין היפך הדברים, מי שביקר את החולה והתפלל עליו אך לא עשה דבר כדי שיכבדו וירבצו לפניו ולא היה בביקורו תועלת לצרכי החולה האם יצא יד"ח במצוה זו. ולכאורה כשם שלא יצא אם לא התפלל כך לא יצא אם לא השתדל בצרכיו.

ולפי"ז יש לתהות אנה אנו באים במצוה זו, וכי כל אחד ואחד שבא לבקר את החולה יש בידו לדאוג ולעזור, ובדרכו של עולם המבקר שואל בשלום החולה בדרכי הנימוס והולך לו.

ולכאורה היה נראה בעיני דכל כונת הרמב"ן והטור אינו אלא לבאר טעם המצוה וענינה, אך אין בטעמים אלה כל עיכוב להלכה, וכן משמע מלשונם דהרמב"ן כתב: "דביקור חולים כדי שיכבדו וירבצו וכו'", והטור כתב: "ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים וכו'", הרי שלא באו אלא לבאר את מהות מצוה זו וחשיבותה, אבל מבחינת ההלכה כל המבקר את החולה יצא יד"ח בעצם הביקור אף אם לא צמחה כל תועלת ממשית מביקור זה ואף לא התפלל עליו.

ומה מאוד שמחתי בראותי שוב בדברי הכהן הגדול מאחיו מרן החפץ חיים בספר אהבת חסד (ח"ג פ"ג) שכנראה דקדק בלשונו וכתב "לא קיים המצוה כדין". דלכתחלה ודאי צריך לקיים מצוה זו בשלימותה ובכל פרטיה ודקדוקיה.

מצות ביקור חולים

והנה הבית יוסף הביא בשם מהרי"ל דאף השונא מצווה לבקר את החולה, והדרכי משה (שם סק"א) חלק עליו ודחה ראיותיו וכתב דשב ואל תעשה עדיף. ולא נתברר בדבריהם במה נחלקו ומה שורש המחלוקת.

ולכאורה היה נראה שנחלקו מה עיקר מצות ביקור חולים, האם להתפלל על החולה, ואף השונא יכול וצריך להתפלל עליו, או שמא לשמחו ולסעוד את רוחו ומשו"כ אין מצוה על השונא כיון שיגרום לו צער תחת שמחה.

אך באמת אין נראה כלל להסתפק בזה, דכבר נתבאר לעיל דלכו"ע יש ענינים שונים במצוה זו, אך כל המבקר את החולה קיים מצוה בעצם ביקורו. ולא נחלקו הב"י והדרכ"מ אלא בפרטי הדין, וכבר כתבתי במקומות רבים דלא תמיד נקבעת ההלכה לפרטיה ודקדוקיה לפי טעמיה.

ומשו"כ נראה דזו פשיטא דמי שיודע שהחולה יצטער לראותו דודאי אין מצוה עליו לצערו בימי חליו, ולא נחלקו אלא בסתמא דמילתא, דמצד אחד י"ל דכיון שיש חשש שלא ישמח את החולה אלא יצערנו לא יבקרו, ומאידך י"ל דמ"מ עליו להשתדל לשמחו ולתומכו ולהתפלל עליו ומשו"כ גם עליו מוטלת מצוה זו. ודו"ק בכ"ז.

ג

זקן ואינה לפי כבודו בביקור חולים

במס' נדרים (ל"ט ע"ב) מבואר, דמצות בקור חולים "אפילו גדול אצל קטן", ויש לעמוד על החידוש בהלכה זו, דמה בין גדול לקטן במצות בקור חולים.

וכתב החפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ג ס"ג בהג"ה), דרבותא אשמעינן דהו"א דכשם שזקן ואינה לפי כבודו פטור ממצות השבת אבידה, ה"נ נימא בגדול המבקר את הקטן שגם זה אינו לפי כבודו ופטור ממצוה זו, קמ"ל שאין פטור של אינו לפי כבודו נוהג במצות בקור חולים.

ויש לעיין למה באמת אין בזה פטור, ובשיטה מקובצת (מס' נדרים שם) וכ"ה בפרישה (יו"ד סי' של"ה סק"ה) כתבו שזה נלמד ממה שהקב"ה בעצמו בא לבקר את אברהם.

מצות ביקור חולים

ונראה עוד בזה, דהנה בחכמת שלמה להגר"ש קלוגר זצ"ל (חו"מ סי' תכ"ה) כתב לחדש, דזקן ואינה לפי כבודו שרואה את חברו טובע בנהר פטור מלהצילו, וייסד את דבריו ע"ד הגמ' בסנהדרין (ע"ג ע"א) שם ילפינן דין השבת הנפש מקראי דהשבת אבידה, "אבידת גופו מנין, ת"ל והשבותו לו", ולכן יש לדמות את הלכותיהן, וכשם שבדין השבת ממון פטור זקן ואינו לפי כבודו, כך הוא פטור מדין השבת נפש, וכבר דנו בארוכה בחידוש זה (ועיינן מנחת אשר ויקרא נ"ח שם הארכתני לפקפק בדבריו).

ואחת הקושיות שכבר הקשו האחרונים על דברי הגרש"ק, מהמבואר בב"מ (ל' ע"ב) בגדר זקן ואינה לפי כבודו דכל שבשלו מציל חייב הוא להציל אף בשל חברו וזה אבן הבוחן בהלכה זו, וא"כ בהצלת הנפש דכל אשר לו יתן בעד נפשו, וכיון דכל הכבוד שבעולם לא היה נחשב לכלום בעיניו כדי למלט נפשו אין בו כלל פטור דזקן ואינו לפי כבודו.

וכמו כן מסתבר לגבי בקור חולים, דכיון דהיה מוחל על כבודו כדי לסעד נפשו חייב לעשות כן אף לחבירו. ובר מן דין נראה דבמעשה מצוה ממש לא שייך לומר אינו לפי כבודו, דזה כבודו ותפארתו כמו שכתב בביאור הלכה (סוף סי' ר"נ), ולכן בהצלת הנפש או בקור חולים דניכר שהם מצוה לא שייך פטור זה משא"כ בהשבת אבידה (ועיינן עוד בזה באגרות משה יו"ד ח"א סימן רכ"ב).

אמנם בגוף הדרשה הנ"ל אפשר דכונתו אפילו גדול אצל קטן שלא הביא ב' שערות או לא הגיע לגיל המצוות, וצ"ע.

ד

גדר חולה לענין בקור חולים

הגור אריה (בפרשתנו) שואל, למה הקב"ה בא לבקר את אברהם אבינו רק ביום השלישי למילתו, שהרי גם קודם היה חולה, ולמה המתין עד שיכבד חוליו.

וביאר המהר"ל דרק ביום הג' למילה הוא בגדר "חולה כל גופו", וזה חידוש בהלכה שלא מוזכר בפוסקים, שמצוות בקור חולים נוהגת רק כאשר החולה הגיע לדרגת "חולה כל גופו" אבל לא כאשר הוא "חולה לאבר אחד".

מצות ביקור חולים

וקצת רמז לחידוש זה יש מלשון הגמ' בנדרים (ל"ט ע"ב) בסוגיא דביקור חולים דמיירי בחולים שהם "חולים ומוטלים בעריסתן".

אך יש לעיין בדברי המהר"ל מסברא, דמה טעם יש שלא יהיה מצות ביקור חולים גם כאשר הוא חולה באבר אחד, ויתכן שהמהר"ל למד שחולה לאבר אחד אינו בכלל חולה, ולכן לא שייכא ביה מצות ביקור חולים.

וכנראה שלמד זאת ממה דחזינן בהלכות שבת, דרק מי שנפל למושכב או חלה כל גופו הוי בכלל חולה שהותר לו איסור דרפואה בשבת, אך לפי"ז צע"ג הרי התירו חז"ל שבותים ורפואה לתינוק שנימול (עיין או"ח סי' של"א סעיף ט') וע"כ דחשיב חולה כל גופו, וא"כ מהי"ת שיהא בכלל חולה לענין איסור שבת ולא לענין מצות ביקור חולים, אך יש לחלק בין גדול דאינו חולה גמור אלא ביום השלישי, לתינוק בן ח' דחלש טפי, ואם לא יטפלו בו ביום המילה אפשר שיסתכן ביום השלישי ולכן מחללין עליו את השבת, וזה דוחק וצ"ע.

אמנם בעצם הנחת המהר"ל דרק בשלישי למילה הוי חולה כל גופו, כך מבואר בירושלמי שבת (פי"ט ה"ג, פ"ח ע"א): "בהיותו כואב לא נאמר אלא 'בהיותם כואבים' מלמד שכל איבריהם כואבים עליהם", עיי"ש, ומפסוק זה למד ראב"ע דביום הג' מרחיצין את הקטן שהרי לא חילק בין קטן וגדול, ודו"ק.

ה

מצות ביקור חולים ע"י שיחת טלפון

רבינו האגרות משה (יו"ד ח"א סי' רכ"ג) דן אם אפשר לקיים מצוה זו ע"י שיחת טלפון, וכתב לדון שהרי מצאנו כמה טעמים במצוה זו: א. שיתפלל על החולה. ב. שישמשנו. ג. שיחזקנו בדברים. ולפי הטעם שיתפלל עליו או יחזקו, זה שייך גם ע"י שיחת טלפון, אך לפי הטעם שישמשנו, זה ודאי לא שייך בטלפון.

אך לענ"ד נראה פשוט, שבודאי אינו מקיים מצוה זו בטלפון, דגם אם שייך לחזק רוחו ע"י שיחת טלפון, הרי אמרו שצריך לבקר את החולה, ואפשר לקיים מצוה זו רק ע"י ביקור ממש ולא ע"י שיחה מרחוק, וצריך לקיים מצוות התורה ותקנות חז"ל כפשטות מעשיהן, ולא בכל דבר אזלינן בתר טעמא.

מצות ביקור חולים

ואף שידעתי שמשמעות ביקור חולים אין פירושו לבקר בביתו וכמשמעות הביקור בלשון המודרנית השימושית, אלא מעין ביקור ד' ימים בקרבן דהיינו לבדוק ולבחון את דרכי החולה, אך מ"מ פשוט דכיון שכך תיקנו חכמים שילך ויבקר את החולה, כך נקבעה צורת המצוה ודפוס קיומה, ואין לקיימה אלא בדרך זו.

ומשום כך נראה דאף דבכל שלשת הטעמים הנ"ל אפשר לפעמים לקיים ע"י שיחת טלפון, מ"מ אין בזה מצות ביקור חולים אלא גדר גמילות חסד בעלמא. ובודאי ראוי לנהוג כן כשאין בידו לקיים מצות הביקור כפשוטו, מצד החסד שבמעשה, אך אין בזה עיקר מצות בקור חולים, ועיין עוד שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' פ"ד).

ואם אפשר לקיים מצות ביקור חולים כאשר החולה ישן, עיין בפירוש הרא"ש על התורה (י"א א') שכתב: "ובא ללמד דרך ארץ שיש לו לאדם לבקר החולה ואפי' לא ידבר עמו דבר כגון שמצאו ישן וניחא לו כאשר יגידו לו לחולה כי בא פלוני לראותו עושה לו נחת רוח". אולם במגיד מיישרים לבית יוסף (פרשת וירא) כתב: "דלא אפשר ביקור חולה בלא מילולא". ומבואר להדיא דלא קיים מצוות ביקור חולים אם אינו מדבר עם החולה.

ו

ביקור חולים בשנים

בשאלות דרבי אחאי גאון (שאלתא צ"ג) כתב, שההולך לבקר את החולה יקח עמו אחד שיתלווה עמו, וסתם ולא פירש טעמו של דבר.

ובודאי נראה, דאין זה מעכב בקיום המצוה אלא הוי מעין הידור בעלמא, ונראה לכאורה עוד דאין זה דין מסויים כלל אלא מעין עצה טובה, שהרי נתבאר שמעיקרי מצות בקור חולים לראות את צרכי החולה להאכילו, ולדבר עמו, וכששנים הולכים, "טובים השנים מן האחד" ויש בזה הידור בשלמות המעשה.

ועוד דהנה ברמב"ם (פי"ד מהלכות אבל ה"ו) מבואר, שאחד העניינים בבקור חולים, שהמבקר יתפלל על החולה, והנה זקני הגאון האדיר ר' מרדכי בנעט זצ"ל בחי' למס' ברכות (י"ח ע"א ד"ה בן עזאי) כתב לחדש, דמי שאין לו מנין לתפילה בציבור אבל יש עוד אחד שיכול להתפלל עמו, עדיף שיתפללו שנים מאשר שיתפלל לבדו,

מצות ביקור חולים

דנהי דתפילת ציבור אין כאן מ"מ יש בזה המעלה של תפילת רבים, דהלא בברכות (ז' ע"ב) אמרו: "מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, שנאמר הן אל כביר ולא ימאס", ומעלה זו יש גם בשנים שמתפללים דמיעוט רבים שנים, ולפי"ז י"ל שזה טעם השאלתות שיקח חברו עמו, דכיון שאחד הענינים בבקור חולים הוא התפילה, כשילך עם חברו, תהיה תפילתם תפילת רבים ותתקבל יותר.

(אמנם בגוף דברי הגרמ"ב יש להעיר מרש"י סוטה (ל"ג ע"א) דבתפילת הציבור מותר להתפלל ארמית דאין צריך לסיוע מלאכי השרת משום "הן אל כביר לא ימאס אינו מואס בתפלתן של רבים" הרי רק בתפילת הציבור נאמר פסוק זה, וצ"ע).

וראיתי בצפנת פענח (עה"ת) שכתב מקור מהתורה לדין השאלתות, ממה שנאמר (בראשית מ"ח א'): "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים", ומכאן שבקור חולים מקיימים ע"י שנים. אך פשוטו של מקרא, שיוסף לקח אותם כדי שיתברכו מיעקב אבינו ולא בשביל קיום מצות בקור חולים וכ"כ רש"י שם, עי"ש.

וי"ל עוד מקור מה"ת, ממה שהקב"ה בא לבקר את אברהם אבינו עם שלושה מלאכים, אך גם בזה אמרו שאחד בא לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, ולשני הדרכים צ"ע דא"כ ליבעי שלשה.

מצות ביקור חולים

ב

ביקור חולים בחולי קורונה

שאלה זו נשאלת לא רק בחולי קורונה אלא בכל חולה במחלה מדבקת, האם יש לקיים בהם מצוות ביקור חולים, אף שיש בה סכנת הידבקות, או שמא אין להסתכן כדי לקיים מצוה זו.

ויש לדון בזה בכמה סוגיות.

א. כתיב שומר מצוה לא ידע דבר רע (קהלת ח' ה'), ועוד אמרו (פסחים ח' ע"ב) שלוחי מצוה אינם ניזוקין.

ב. האם בכלל צריך לחוש מהידבקות במחלה, או שמא סכנה רחוקה היא, שאין אדם צריך לחוש לה, ויש לסמוך על הקב"ה שהוא המוחץ והמרפא.

ונחזה אנן.

א. הנה כבר כתבתי במנחת אשר כללי המצוות (סימן כ' אות ב' – ג') ובמנחת אשר בראשית (סימן ע"ט אות א' – ד') מה שיש לעיין דבארבעה מקורות בש"ס אמרו שלוחי מצוה אינן ניזוקין (פסחים ח' ע"ב, יומא י"א ע"ב, קידושין ל"ט ע"ב וחולין קמ"א ע"א), ולא הביאו בזה כל פסוק, ומשמע דמסברא אמרו כן, ולמה לא הביאו פסוק זה דשומר מצוה לא ידע דבר רע.

ומאיך דרשו מפסוק זה (שבת ס"ג ע"א) "אמר רב חיננא בר אידי כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע". ומלשון הגמ' משמע דאין בזה אלא סגולה מסויימת שאין מבשרין אותו בשורות רעות, אך אין ללמוד מזה שהמצוה תגן עליו מכל צער ונזק. ולפיכך לא הביאו פסוק זה להסביר למה שלוחי מצוה אינם ניזוקים.

אך גדולי הפוסקים פלפלו בענין יבום באשה קטלנית והסתמכו על הא דשומר מצוה לא ידע דבר רע, עיין שו"ת מהרלב"ח (סימן ל"ו), רבינו אליהו מזרחי (ח"א סי' כ"ב), נודע ביהודה (קמ"א אהע"ז סימן י') שנקטו להקל, ובחכם צבי (ח"א סימן א') שכתב להחמיר משום דהוי שכיחא היזיקא, עי"ש.

מצות ביקור חולים

ויש לתמוה לכאורה שסמכו על פסוק בקהלת שלא נתפרש ע"י חז"ל כהלכה פסוקה, והתעלמו מסוגיא ארוכה בכמ"ק בש"ס שאמרו שלוחי מצוה אינן ניזוקין.

ואפשר שנקטו דעד כאן לא אמרו שלוחי מצוה אינן ניזוקין אלא שבשעת קיום המצוה ממש לא ינזק כהא דבודק חמין בחור שבינו ובין עכו"ם, וכהא דעולה בסולם לשלח את האם, וכהא דארטבין שפגע בו קסדור בשעה שהיה מגיה תפילין, משא"כ בקטלנית שיש בה חשש מות שלא בשעת קיום מצוה ממש, ומשו"כ לא הביאו הא דשלוחי מצוה אין ניזוקין.

ובמנח"א שם כתבתי דמהא דשומר מצוה לא ידע דבר רע לא ידענו אלא שלא ינזק ע"י קיום המצוה, וכיבום בקטלנית שיש לו לסמוך ולבטוח שעצם הביאה לא תזיק לו, אבל לא נוכל ללמוד שהמצוה תגן עליו מסכנות אחרות כגון נפילה מסולם רעוע (מס' קידושין וחולין) וסכנת עקרב או כישוף של הנכרי (מס' פסחים) ושהשלטונות לא יקנסו אותו (כהא דיומא), ורק משום שלוחי מצוה אינן ניזוקין אמרו בהני דאם לא שכיחי היזיקא לא צריך לחשוש לחשש סכנה ונזק.

אך מ"מ מבואר בגמ' לגבי הא דשליחי מצוה א"נ, וכך כתבו הפוסקים גם בהא דשומר מצוה לא ידע דבר רע, דהיכא דשכיחי היזיקא צריך לחשוש, ואין לסמוך על סגולת המצוה שתגן עליו, וכאשר נכנסים בני אדם לביתם של חולי קורונה ודאי שכיחי היזיקא כי מחלה זו מדבקת עד מאוד, ורבים האנשים שעל אף זהירות יתירא שנהגו נדבקו במחלה קשה זו ומקצתם אף נפטרו לב"ע ל"ע, ומשו"כ נראה דשכיחי היזיקא ואין לסמוך על סגולת המצוה.

ב. והנה כתב הרמ"א (שו"ת סימן כ') בראובן שהשכיר לשמעון חדר בביתו לו ולמשפחתו, ולפני שנכנסו לבית חלתה אשתו של שמעון במחלה מדבקת (גע"ל זכ"ט), וראובן רוצה לבטל את הסכם השכירות בטענה שחושש הוא שמא מי מבני ביתו ידבק במחלה ויסתכן, והשיב הרמ"א:

"כי מה שאומר שהוא חולי מתדבק כולו הבל ומי שלבו נוקפו אומר כן, כי השם יתעלה הוא המוחץ והרופא. ואם היה כדברי המשכיר בטל כל דיני ביקור חולים כי לא מצינו בשום מקום שחלקו בין חולי מתדבק לשאינו מתדבק חוץ מלענין בעל ראתן דאסרו לישב בצלו. וראייה מפרק המדיר דלא חשבו למום אשה לומר שאדעתא דהכי

מצות ביקור חולים

לא קדש רק בחולי נכפה שהוא מין ראתן, אבל בשאר חולי לא אמרין הכי. וכ"ש בנדון דידן, דחולי זה שכיח מחמת עיפוש האויר הנהוג בעיר ההיא הוה מידי דשכיח ואין בית אשר לא היה שם חולי זה, דמסיק כל אדם אדעתיה ואיכא למימר סבר וקיבל וכו'".

והנה לא נדע בבירור באיזה מחלה מדובר, אך לכאורה מדובר במחלת הצהבת והוא שקראו בלע"ז גע"ל זוכ"ט, שהוא מראה הצהוב. ובמחלת הצהבת יש שני סוגים יסודיים, צהבת נגיפית (Hepatitis), וצהבת לא נגיפית (Jaundice). יש חמשה זנים של צהבת נגיפית (A - E), וכולם מדביקים מדרגה נמוכה או גבוהה, צהבת לא נגיפית אינה מדבקת כלל.

ואכן אפשר שמחלה זו שבה תשובת הרמ"א עוסקת לא היתה מדבקת אלא ברמה נמוכה, ואנחנו לא נדע.

ובכל הנוגע לדיני ממונות וביטול השכירות כבר דנתי במק"א, אך מ"מ מבואר בדבריו דאף במחלה מדבקת יש מצות ביקור חולים, וחשש הידבקות הוא חשש הבל, כי ה' יתעלה הוא המוחץ והרופא.

אך לכאורה הדברים תימה גדולה המה, דהלא כתבו הראשונים וגדולי הפוסקים דאף שודאי הכל בידי שמים וה' הוא המוחץ והרופא, עלינו להשתדל לפי דרכי הרפואה להיזהר מאוד שלא להידבק במחלה, וכמ"ש חז"ל (ב"ק ס' ע"ב) "דבר בעיר כנס רגליך".

וכבר נשאלו המהרי"ל (סימן מ"א) והרשב"ש (סימן קצ"ה) שאלה זו על דברי חז"ל וכי למה צריך לכנס רגליו ולהתרחק מן הסכנה ולא לסמוך על חסדי ה' והשגחה פרטית, ושניהם ביארו דאין בזה כל סתירה ואף דהכל מאתו ית' מ"מ צריך להתנהג בדרך הטבע במניעת הסכנה. ובפלא יועץ (ערך השמירה) כתב דהשקפה זו, שיש לסמוך על הקב"ה ולא להשתדל במניעת הסכנה בשעת המגיפה היא דעתם של "הישמעאלים הטפשים" אבל דעת חכמינו שיש לשמוע בקול הרופאים ולנהוג לפי כל כללי הזהירות שיאמרו.

ועוד דהרי הרמ"א הביא את דברי המהרי"ל באותה התשובה שכתב דבשעת מגיפה יש לברוח מן העיר ולא לסמוך על רחמי שמים, והרמ"א הביא את דבריו (יו"ד סימן קט"ז ס"ה).

מצות ביקור חולים

ולא זו בלבד, אלא שכך נהג הרמ"א בעצמו, וכמו שכתב בהקדמה לספרו מחיר יין על מגילת אסתר:

"ואני משה בן כבוד אבא מורי הפרנס והמנהיג ישראל שלי"ט הנקרא משה איסרליש מקראקא הייתי בתוך הגולה אשר נתגלינו מעירנו בשנת שי"ו לפ"ק מחמת עיפוש האויר ל"ע והיינו גרים בארץ לא לנו בעיר שידלוב".

ובהמשך דבריו כתב את הקשיים העצומים ואת המצוקה במקום מושבו בשידלוב, עי"ש.

הרי שהרמ"א ברח אף הוא מחמת המגיפה וכהוראת המהרי"ל שהביא ביו"ד.

וממקורות רבים ידענו שבמגיפה בשנות שי"א- שי"ג מתו אשת הרמ"א מרת גאלדא (י"א סיון שי"ב) בהיותה בת עשרים שנה, כשבועיים אח"כ (כ"ז סיון שי"ב) מתה זקנתו של הרמ"א אם אביו מרת גיטל, וכשבעה חדשים אח"כ מתה אמו (עשרה בטבת שנת שי"ג) מרת מלכה דינה (ספר לוחות זכרון אות כ"ו – כ"ח).

וכנראה בעקבות מגיפה נוראה זו מצינו בתקנות העיר קראקא (משנת שנ"ה) שבשעת "חשש אויר ר"ל" כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו בין איש ובין אשה בין גדול ובין קטן, ואף משרתת שבתוך הבית, חייב להודיע לועד הקהילה ולנהוג ככל הוראותיהם.

ובתשובה אחרת כבר דנתי בענין זה בקצרה, אך הנראה עיקר בדעת הרמ"א דבימיהם האמינו הרופאים שמגיפות נגרמות ע"י עיפוש האויר, כמבואר במהרי"ל ובדברי הרמ"א הנ"ל, ולא ע"י הידבקות מבני אדם, ולכן הורו דבשעת מגיפה צריך לברוח למקום אחר שבו האויר לא התקלקל ולא עופש. וגם את דברי חז"ל כנס רגליך פירשו שע"י שאדם מתכנס לתוך ביתו וסוגר דלת בעדו ניצול הוא מעיפוש האויר. ולא ידעו שבאמת אין אוירו של הקב"ה מתעפש ומתקלקל, ועיקר ההידבקות אינה אלא כשאנשים מתקרבים זל"ז יותר מדי הם נדבקים זמ"ז, והוא שאמרו חכמים כנס רגליך שיתרחק מחברתם וקירבתם של בני אדם. ואכן בכל דברי גדולי ישראל במאתיים השנים האחרונות שעוסקים במניעת התפשטות המגיפה כבר לא מצינו הוראה זו שיש לברוח מן העיר, אלא בעיקר שצריך למנוע התקרבות בין איש לרעהו.

מצות ביקור חולים

וזה הנראה כונת הרמ"א שכתב דאין לחוש כלל מלבקר את החולה, והחשש של ראובן להידבק מאשת שמעון הוא הבל, ולא מצינו שצריך לחשוש מלהתקרב לבני אדם מחשש הידבקות. והרמ"א הוסיף לבטל טענתו של ראובן לבטל את השכירות, דהלא בלא"ה מסתבר שראובן ובני משפחתו ידבקו במחלה מחמת עיפוש האויר, וכיון שכן הוי ליה להתנות, הרי לן דעיקר שיטתו בתשובה זו מושתתת על ההבנה שעיקר סיבת ההידבקות מחמת עיפוש האויר ולא קירבתם של בנ"א זל"ז. ולכן גם אין להמנע מביקור חולים, אך בתוך דבריו כתב הרמ"א דבמחלת הראתן שבה אמרו שלא ישב בצלן מפני שנדבקים מן החולים באמת אין לבקר את החולים.

הרי לן להדיא דבאותן המחלות שידעו שבנ"א מדביקים זא"ז, ודאי מסכים הרמ"א שצריך לחשוש ואין לבקר את החולה.

ומשום כ"ז נראה דכיון שידוע שמחלת הקורונה מדבקת עד למאוד, דינה כמחלת הראתן ויש להמנע מליכנס לביתו של חולה לבקרו.

ובמק"א דנתי אם אפשר לקיים מצוות ביקור חולים ע"י שיחת טלפון. ודעתי נוטה דיש לכתחלה לקיים את מצוות חכמים בדרך שתקנו חכמינו, ופשוט שעיקר התקנה היתה אכן לבא לביתו ולמקום משכבו של החולה כדי לבקרו ולדרוש בשלומו ולהתפלל עליו, ובשיחת טלפון לא מקיימים מצוה זו בשלימותה, אך מ"מ בשעה"ד כבנידון דידן יש לבקרו מרחוק ע"י שיחת טלפון ושאר אפשרויות טכנולוגיות, דאף דאין מקיימים את המצוה בשלימותה מ"מ יש בזה גמילות חסדים שהיא יסוד מצות ביקור חולים, כמבואר ברמב"ם (פי"ד ה"א מהל' אבל).

ואנכי עפר ואפר

ואנכי עפר ואפר

[מתוך משא מרן שליט"א במחנה אוישוויץ אדר תשס"ט]

"ויען אברהם ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני
ואנכי עפר ואפר" (י"ח כ"ז).

הן זכינו שעומד כאן לצידנו אבי מורי הגאון החסיד שליט"א (זצ"ל) שלפני כששים וחמש שנה עמד במקום הזה ולאחרונה ראה את הוריו וחמשה מאחיו ואחיותיו שנשלחו שמאלה למותם האכזרי בתאי הגזים, והוא נשלח ימינה לעבודת פרך יסורים והשפלות, וזה עתה אמר קדיש לריבון העולמים אב הרחמן לזכר אביו ואמו וששת המיליונים הקדושים שעלו על המוקד. הוא וכל יתר השרידים שזכו לבנות מחדש את בית ישראל, הן הם העדים שנצח ישראל לא ישקר, ושקימו של עם ה' לעולמי עד.

הרשע הצורר ימ"ש ניסה במקום הזה לבצע את ה"פתרון הסופי". הוא וחבר מרעיו זכורים לשמצה, אשם לא תכבה, תולעתם לא תמות והיו דראון לכל בשר, ועם ישראל חי וקיים.

אברהם אבינו אבי האומה הישראלית ניבא ואמר (בראשית י"ח כ"ז) "ואנכי עפר ואפר". ונראה בעומק הדברים עפ"י מש"כ התוס' בברכות (י"ז ע"א) בפירוש התפילה "ונפשי כעפר לכל תהיה" דעפר אינו מקבל כליה, אין לך דבר בעולם שאי אפשר לכלותו ולהשמידו מלבד עפר שלעולם אי אפשר לכלותו. ובפירוש המהרש"ל שם הוסיף:

"ואני שמעתי מה עפר הכל דורסים עליה ואח"כ היא דורסת על כל הדורסים אף אני כן לכל מצערי וק"ל".

הוא שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר, וכך ניבא על זרעו וזרע זרעו לעולמי עד.

ומה המשל לאפר.

ואנכי עפר ואפר

אמרו חכמינו (בראשית רבה פרשה י"ט סימן ה')::

"הכל שמעו לה חוץ מעוף אחד ושמו חול, הה"ד (איוב כט) וכחול ארבה ימים, דבי רבי ינאי אמרי אלף שנה הוא חי, ובסוף אלף שנה אש יוצאה מקנו ושורפתו, ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים וחי, ר' יודן בר"ש אומר אלף שנים חי ולבסוף אלף שנים גופו כלה וכנפיו מתמרטין ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים".

המשילו את כלל ישראל לעוף החול שחי אלף שנה, ובסוף אלף השנה אש יוצאת מקינו והוא נשרף עד לאפר, ואז בדרך נס קם הוא ונולד מחדש מתוך האפר לעוד אלף שנה. (ועיין סנהדרין ק' ע"ב וברש"י דעוף ששמו חול חי לעולם). אותו הרשע ימ"ש ניבא על הרייך בן אלף השנה, ומזליה חזא, זה הסוד היהודי, הרייך הנאצי ימח שמו וזכרו לעד ולא ישאר לו שם ושארית בקרב העמים, ועם ישראל קם מחדש מתוך העפר ואפר הכבשונות ונולד מחדש לעוד אלף שנה.

והוא שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר.

זה הסוד של קיום הנצח של כלל ישראל. נס הוא, נס בתוך נס, וכבר העיר רבינו היעב"ץ (סולם בית אל בסידור בית יעקב) שקיום כלל ישראל שה אחת בין שבעים זאבים הוא הגדול שבניסים והוא נס גדול מן הנסים שנעשו לאבותינו במצרים על ים סוף וארץ ישראל.

המקום הנורא הזה שבו ניסו אותו רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע את הפתרון הסופי, מסמל אכן את פתרון הסופי של עם עולם.

זהו הפתרון הסופי, גאולת עולם בקץ הימין. "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

[מנחת אשר אמונה ובטחון מאמר ל"ב]

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

